

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Куриліна О. В.

Стаття присвячена питанням забезпечення економічної безпеки держави. Проводиться всебічний аналіз як сучасних, так і давнішніх поглядів на це питання в його історичній трансформації. Розглянуті різноманітні підходи до визначення економічної безпеки держав. Запропоновано найдоцільнішу модель забезпечення економічної безпеки для України. Обґрунтовано потребу тісної співпраці України з державами Євросоюзу.

Ключові слова: Євросоюз, глобалізація, забезпечення економічної безпеки держави, національна безпека, мікроекономіка, макроекономіка, європейська економічна система.

Статья посвящена вопросам обеспечения экономической безопасности государства. Проводился всесторонний анализ современных взглядов на данный вопрос в его исторической трансформации. Рассмотрены различные подходы к определению экономической безопасности государств. Предложена целесообразная модель обеспечения экономической безопасности для Украины. Обоснована необходимость тесного сотрудничества Украины с государствами Евросоюза.

Ключевые слова: Евросоюз, глобализация, обеспечение экономической безопасности государства, национальная безопасность, микроэкономика, макроэкономика, европейская экономическая система.

The article is dedicated to ensuring the economic security. Has a comprehensive analysis of both modern and looks good while on the issue in its historical transformation. The various approaches to the definition of economic security. A most appropriate model to ensure economic security for Ukraine. Substantiates the need for close cooperation of Ukraine with the EU.

Keywords: EU, globalization, ensuring economic security, national security, microeconomics, macroeconomics, European economic system.

Процеси формування нової структури Світової та Європейської економік у період глобалізації, змін інституційно-правових баз формують основу для зростання негативних процесів як викликів усій демократичній спільноті, Європейському співтовариству. Розширення структури загроз національній безпеці держав носить глобальний характер, є розгалуженим, диференційованим. Переважно питання забезпечення економічної безпеки держави розглядаються на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу при дослідженні цієї проблеми, що, у свою чергу, не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження зазначеного питання, особливо в контексті макроекономіки як сегменту мегаєвропейської економічної системи.

З огляду на зазначене, виникає потреба в комплексному вирішенні цієї проблеми з урахуванням усіх особливостей розвитку України та Євросоюзу.

Вивченню цієї проблеми приділяли увагу такі вчені: Л. Абалкін, О. Власюк, А. Гальчинський, В. Геєць, В. За-

санський, О. Засанська, С. Пирожков, В. Предборський, О. Користін, В. Франчук, та інші. Переважно у вітчизняних дослідженнях і публікаціях розглядалися питання забезпечення економічної безпеки на рівні одної держави.

Нестабільність економічного стану в Україні останнім часом має вкрай загрозливий характер для її національної безпеки. Вона насамперед пов'язана з переділом українських земель, політичною нестабільністю, яка породжена як внутрішніми, так і зовнішніми факторами впливу. Катастрофічним розвитком кримінальної економіки та розкраданням державного майна, переведення коштів у "тінь" з подальшим його використанням для розвитку кримінально-тіньової економіки.

Завдання дослідження: проаналізувати різні точки зору щодо поняття "економічна безпека держави".

Будь-яка легальна діяльність, зокрема й економічна, здійснюється в рамках правового поля, яке регламентується законодавством держави. Так, у Законі України "Про основи національної безпеки України" під національною безпекою розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондів ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних і водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2, 116].

Поняття економічної безпеки розглядалися із різних точок зору. Одні вчені розглядали це питання з боку управління. Зокрема, Г.А. Минаєв під безпекою розуміє філософію сучасного менеджменту (управління), цінність та складову корпоративної культури. Сутність такого сприйняття безпеки зводиться до того, щоб навчитися управляти соціально-економічними системами через призму безпеки, розуміти її як функцію буття й життєдіяльності людини та її первинної потреби [7, 25]. Він виходить з того, що найважливішими функціями життєдіяльності соціально-економічної системи є розвиток і безпека. Це дві взаємопов'язані сторони одного процесу й одночасно діалектично протилежні. Кожна з них має власні методи й засоби забезпечення. Розвиток є первинною функцією, а безпека - другорядною та призначена забезпечити розвиток шляхом протидії загрозам. Однак другорядний характер не зменшує її ролі, оскільки без забезпечення безпеки будь-яка людська діяльність виявляється позбавленою сенсу [8, 41-48].

Економічну безпеку в умовах глобалізації розглядають відносно ступеня загроз. О. Ільско, зокрема, пише:

©О.В. Куриліна, 2015

“Для суб’єкта життєдіяльності жити та діяти в безпеці не означає існувати без небезпеки, оскільки остання є однією з головних причин необхідної активності людини і присутня в її життєдіяльності постійно, а нерідко може мати позитивний вплив. Крім того, загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності необхідних співвідношень індивідуумів як членів соціуму. Тому асоціювати “безпеку” з відсутністю небезпеки неможливо, оскільки для людини, яка існує в соціумі, безпека є захист від небезпеки, загроз тощо. Отже, при формуванні поняття “безпека” необхідно не лише забезпечувати повну відсутність будь-яких загроз і забезпечити умови існування суб’єкта в безризиковій зоні, а навпаки – слід виявляти межі виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб’єкта” [10, 15].

Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко під безпекою розуміють комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб’єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, 10]. Ці трактування не дозволяють усебічно охопити проблему, оскільки приділяють увагу сегментам безпеки, що, у свою чергу, не дає можливість провести загальний аналіз.

Послідовно розглядає проблему професор Власюк. Він вважає, що складовою частиною національної безпеки є економічна, яка за своєю сутністю є її базисом. Одночасно це відносно самостійна система, котра має свою структуру, внутрішню логіку розвитку та функціонування, засоби дії на всі інші аспекти безпечного існування особистості, суспільства і держави [1, 7]. Разом з тим слід відзначити, що в чинному законодавстві України немає чіткого визначення поняття “економічна безпека держави” чи “національна економічна безпека”, що породжує невизначеність у діях державного управлінського апарату і призводить до помилок при формуванні економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів [1, 34].

З позицій первинності виробництва та фінансово-грошової системи досліджує зазначену проблему Павловський. Він пише, що фундаментом, основою економічної системи є її власне виробництво, а найважливішою складовою національної безпеки є її економічна безпека [9, 11]. Економічна безпека України – це такий стан і рівень розвитку всіх сфер економічної системи суспільства, власного виробництва (грошово-фінансової системи, сфери управління, соціальної сфери та екологічної), такий стан системи продуктивних сил, за яких держава здатна залучити свої ресурси та свій інтелектуальний потенціал на забезпечення національних інтересів, на досягнення економічної, науково-технічної, технологічної й духовної могутності, забезпечити злагоду в суспільстві, достатній рівень економічної та політичної незалежності, виробничої самодостатності, спираючись на власні сили, на стратегію технологічного лідерства або, принаймні, технологічної незалежності, на патріотизм своїх громадян, незалежність у мисленні й прийнятті рішень лідерами держави, що дає змогу досягнути політичної, економічної, військово-стратегічної й соціальної мети заради створення умов для гідного життя широких верств населення, їх добробуту, духовної і моральної єдності, розвитку культури, науки, мови та величчя народу України [9, 12].

Н.В. Михалкин, у свою чергу, пише: “Безпека – це потреба та інтерес. У реальному житті неможливо знайти ситуацію, коли стосовно будь-якого суб’єкта відсутня будь-яка небезпека” [3, 13]. Водночас Ю.Ф. Короткий визначає цю проблему як реакцію на небезпеку, бо потреба в ній виникає виключно тоді, коли існує небезпека [4, 51]. В.Ф. Молчановський розглядає безпеку як властивість системи. Існування будь-якої системи передбачає її захищеність від руйнівних впливів. Своїй

руйнації протидіють всі системи [5, 104].

Усі розглянуті точки зору не охоплюють сутність поняття економічної безпеки за умов глобалізації економіки, її забезпечення в особливих умовах, зокрема при проведенні бойових дій, оскільки економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Не розглядають її як складову національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Адже економічна безпека є фундаментом економіко-політичної стабільності на мегапросторі. Вона створює умови для безпечного функціонування економічного середовища на мега-, макро-, мікроекономічних рівнях. Економічна безпека – це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв’язку.

Економічна безпека переважно розглядається на мікроекономічному рівні, увага приділяється сегментному, галузевому підходу при дослідженні цієї проблеми, що, у свою чергу, не дає змоги всебічно підготуватися до наявних загроз економікам європейських держав. Це зумовлює потребу в подальшому дослідженні цього питання, особливо в контексті макроекономіки як сегменту мегаєвропейської економічної системи.

Питання досліджувалось, ураховуючи стабільну суспільну політичну ситуацію як у державі, так і у світі загалом. Дослідження по забезпеченню економічної безпеки держави як основи національної безпеки не проводились за умов суспільно-політичної кризи, військових дій.

Література

1. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку / О.С. Власюк // Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. – [Електронний ресурс]: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. Михалкин Н.В. Безопасность Российской Федерации. Вопросы теории и практики / Н.В. Михалкин. – М., 1993. – С. 13.
4. Короткий Ю. Ф. К вопросу о понятии безопасности / Ю.Ф. Короткий // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях: сб. статей. – М.: Граница, 1994. – С. 51.
5. Молчановский В.Ф. Безопасность – атрибут социальной системы / В.Ф. Молчановский // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях: сб. статей. – М.: Граница, 1994. – 368 с.
6. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
7. Минаев Г.А. Безопасность-менеджмент организации / Г.А. Минаев // Best of Security. – № 4 (26). – 2008. – С. 23-31.
8. Минаев Г.А. Безопасность организации: учебник / Г.А. Минаев. – К.: КНТ, 2009. – 440 с.
9. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду: Український контекст. – К.: Техніка, 1999. – С. 284.
10. Ільєнко О.В. Стратегії міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізації (маркетинговий аспект). – К.: Національний авіаційний університет, 2013. – 358 с.

Куриліна О.В.,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри цивільного права і процесу

Національної академії внутрішніх справ

Надійшла до редакції: 17.12.2014